

บทคัดย่อ

หลายสิบปีที่ผ่านมารูปแบบการดำรงชีวิต การบริโภคอุปโภคของประชากรบนพื้นที่สูงเปลี่ยนแปลงไปมาก ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นและเกิดผลเสียตามมา โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการขยะชุมชนที่มีความแตกต่างของสถานที่ตั้งและบริบท 8 ชนบทในพื้นที่สูง ในยุคปัจจุบันและข้อจำกัดบนพื้นที่สูง รวมถึงศึกษาพฤติกรรมรับรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะระดับครัวเรือน ผลศึกษาสรุปดังนี้ (1) แยกองค์ประกอบขยะจากแหล่งกำเนิด ได้แก่ ครัวเรือนและผู้ประกอบการ ด้วยวิธี Quartering โดยร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 7 แห่ง พบขยะเศษอาหาร ร้อยละ 35.95 รองลงมาคือ ถังหิ้ว และขวดแก้ว ร้อยละ 17.39 และ 12.69 สำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 8 แห่ง ขยะที่พบมาก 3 ลำดับแรก คือเศษอาหาร ร้อยละ 53.02 ขยะถังหิ้ว และขวดแก้ว ร้อยละ 13.33 และ 6.31 ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าทุกชุมชนประสบปัญหาบ่อทิ้งขยะเต็มหรือใกล้เต็ม ครัวเรือนได้รับกลิ่นเหม็นแฉะและฝุ่นควันจากการเผาขยะ แต่หากมีการจัดการขยะที่ถูกต้องจะทำให้ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลดลงอย่างมาก เช่น บ้านศรีบุญเรือง โครงการฯ ไป่งคำ และบ้านวังไผ่ ศูนย์ฯ หมอกจำนงค์ ที่ปล่อยก๊าซเพียง 0.20 kgCO₂e/วัน (ลดลงร้อยละ 99.49) และ 0.45 kgCO₂e/วัน (ลดลงร้อยละ 97.50) (2) บทบาทของผู้นำชุมชน แผนจัดการขยะแบบครบวงจร “ลด คัด กำจัด ปรับใช้ใหม่” การประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกและหน่วยงานท้องถิ่นช่วยกันแก้ไขปัญหาที่มีความสำคัญมากซึ่งต้องมีความชัดเจนและมอบหมายผู้รับผิดชอบ รวมถึงมีการติดตามผลดำเนินงานต่อเนื่อง และ (3) อายุ ชนบท พื้นที่ อาชีพ ระดับการศึกษา และลักษณะที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจคัดแยกขยะมูลฝอย ทักษะและความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนความร่วมมือในการจัดการขยะของครัวเรือนตั้งแต่ระดับปานกลางจนถึงมากที่สุด ทั้งนี้คะแนนเฉลี่ยรวมมีค่าใกล้เคียงกันมาก โดยรวมแล้วสามารถนำข้อมูลชุดนี้ไปประกอบการวางแผนกลยุทธ์และกำหนดจุดเน้นการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือการลดปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่ต้องนำไปกำจัด อย่างไรก็ตามสิ่งที่ต้องดำเนินการในระยะต่อไปคือการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของทุกชุมชนด้วยรูปแบบที่เฉพาะภายใต้หลักการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม หรือโมเดลเศรษฐกิจใหม่

คำสำคัญ พื้นที่สูง พฤติกรรมมนุษย์ ของเสีย มลพิษ BCG โมเดล

Abstract

Decades ago, the life and consumption of the highland population changed dramatically resulting in negative consequences. The objective of this research was to study the situation of solid waste management at this time and restrictions on high altitudes as well as study the perception and participation behavior of highland communities in household waste management. The results were concluded as follows: (1) separation of solid waste components from sources within households and entrepreneurs was conducted by the Quartering method in collaboration with Village Health Volunteers (VHV) of 7 Royal Project Foundation areas. The data showed food waste at 48.17% followed by plastic bags and polyethylene terephthalate (PET) at 32.03 and 28.94%. For the 8 Royal Project Extension Areas, the top 3 types of waste most common were food waste, plastic bags and glass bottles at 53.24, 29.47 and 15.86, respectively. All communities encountered the problem of garbage dumps full or near full so households were exposed to foul odors and smoke from the burning of garbage. If waste management will operate, carbon dioxide emissions can be greatly reduced, for example, Ban Sri Boon Ruang of Pong Kham area and Ban Wang Phai of Mok Jam area emit only 0.20 kgCO₂e/day (99.49% reduction) and 0.45 kgCO₂e/day (97.50% reduction) (2) the role of community leaders, a comprehensive waste management plan focusing on "reduce, sort, eliminate, reuse" together with a public hearing of members and local agencies to help solve problems are very important. These must be clear and assign responsible persons also continuous performance monitoring. Age, ethnicity, occupation, education level and housing characteristics were related to waste sorting decisions, attitude and cognition. Besides, cooperation in the management of household waste is equal status. The data showed moderate to the highest level and the total mean scores were very similar. This set of data can be used in strategic planning and work focus. It supports the goal of reducing the amount of municipal solid waste that must be disposed of. In the next phase, increasing the level of participation of all communities in a specific way under the principles of holistic economic development or a new economic model should be done.

Keywords Highland, Human Behavior, Waste, BCG Model